

KÁVA

Településképi Arculati Kézikönyv

KÁVA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

46 Impresszum	4 Bevezetés
44 Jó példák: sajátos építményfajták	6 Káva bemutatása
36 Jó példák: épületek, építészeti részletek	10 Örökségünk
28 Ajánlások	18 Településképi szempontból meghatározó területek

BEVEZETÉS

Tamási Áron úgy fogalmazott: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” De hol van a mi otthonunk?

Káva három domb által körülvevett, festői szépségű kis település Budapesttől 50 kilométerre, csakis rá jellemző sajátos arculattal, amelyet a története során kialakult épített és természeti környezete együttesen határoz meg; amelynek varázslatossága sok embert fogott meg és ösztönzött alkotásra.

Ahhoz, hogy Kávát továbbra is az otthonunknak tekinthessük, folyamatosan tenni, óvni és építkezni kell, mint ahogyan eleink is tették. Az Arculati Kézikönyv célja Káva község arculata, történelme, identitása szempontjából meghatározó épített értékek védelme, a község építészeti örökségének megtartása, védett értékeinek fenntartása. Egyrészt tehát egy ismeretterjesztő dokumentum, amely felhívja a figyelmet a község értékeire, védelmük fontosságára. Másrészt viszont segítséget nyújt ahhoz is, hogy új építések esetén hogyan lehet igazodni ezekhez az értékekhez, hogyan lehet tovább gazdagítani Káva épített örökségét.

A Kézikönyv tehát abban nyújt segítséget a helyi lakosoknak és a Kávára beköltözőknek, hogy rögzíti azokat az alapvető elvárásokat, amelyek alapján községünk arculata formálódik, illetve meghatározza azokat az értékeket, jó példákat, amelyeket követendőnek, maradandónak tartunk.

Dobrovenszki Norbert
polgármester

KÁVA BEMUTATÁSA

TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

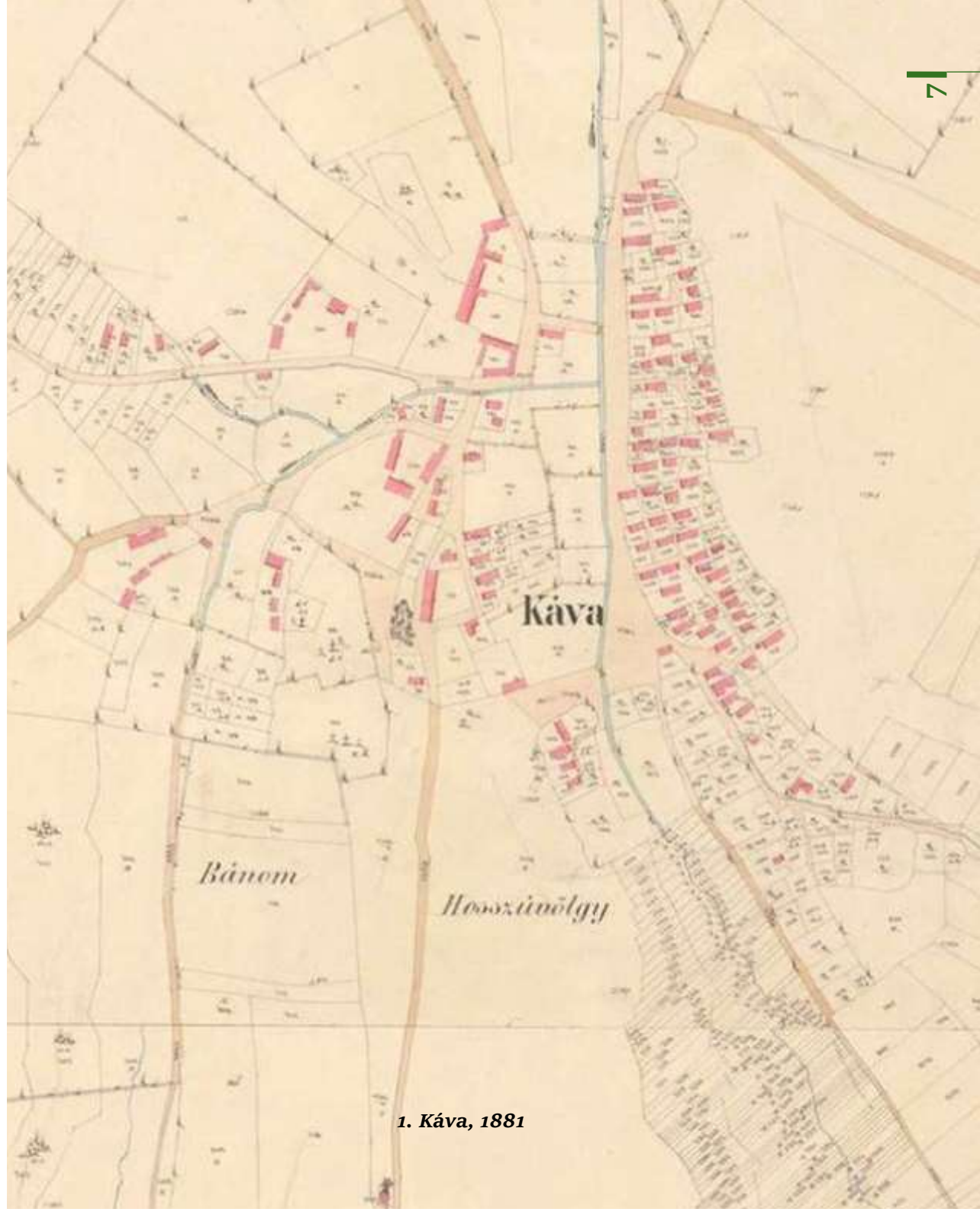
Káva a Tápiómente legkisebb települése, amely Pilistől 9, Monortól 14 km-re fekszik. A község a Monor-Irsai dombság területén, eróziós barázdák és vízmosások által létrejött völgyek között terül el, ahol a bükk- és tölgyerdők alatt törpemandulások és rétek találhatóak. A települést két löszvölgy is tagolja, így változatos állat- és növényvilág jellemzi. A környéken egyedülként tömegesen virágozik a tavaszi hérics, amely a község címerében is szerepel.

A régészeti leletek tanúsága szerint a bronzkorban már település állt itt. A falu határában húzódó Várhegy nevű domb tetején helyezkedett el az egykori földvár, amelynek területéről számos használati tárgy, szerszám került elő. Később, a XII. században a templomosok Zsigerpusztán építettek kővárat. A Gombai-patakon átívelő Török-híd is történelmi okokból jelentős, ugyanis a középkorban ezen keresztül szállították Pestre az erdélyi bányákból érkező sót.

A falut az oklevelek 1375-ben még Kálna, Kalwa néven említik, és neve a „kalb” (jelentése: sár) szóból származik. Ekkoriban a településnek a Kálnai, majd később a Kápolnai családok voltak a birtokosai. A falu a XVI. század végére Tassy Pál birtokába került, majd Halmy Gáborra és Ráday Györgyre szállt a birtokjog. Tőlük örökölte meg a Fáy család a XVII. században.

Káva a török időkben teljesen elnéptelenedett. Szervezett újratelepítését a Fáy család kezdte meg 1725-ben evangélikus felvidéki családok betelepítésével. Ebben az időszakban a jobbágyok leginkább a hegyoldalakra épített, zsúptetejű, sárral rakott, földből vert falú házakban éltek, a földesuraik pedig az időközben felépített kúriákban laktak.

A XVIII. századtól kezdődően a település lélekszáma csekély mértékben emelkedett, de nyugalmas, falusias jellegét végig megőrizte. Valószínűleg ezt a nyugalmat találta meg Káván Kölcsey Ferenc is, aki 1814 őszén egy hónapot töltött a településen.

1. Káva, 1881

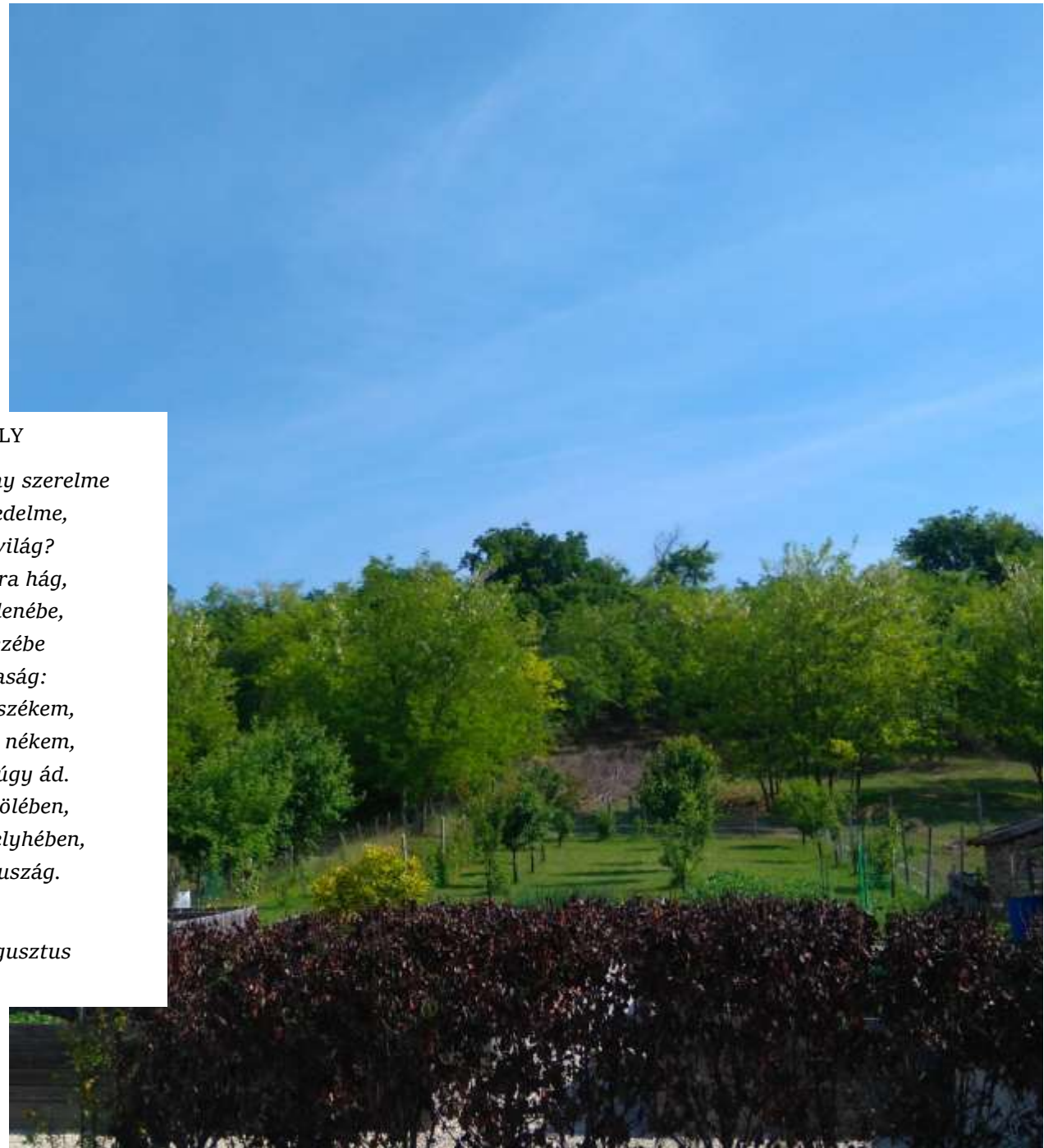

**KÖLCSEY
FERENC
1790 – 1838**

BOR-KIRÁLY

*Csak bor, csak lyány szerelme
Szivem fő gerjedelme,
Mit nékem a világ?
Ha más trónusra hág,
S hírnek fut ellenébe,
Pálcájától kezébe
Félvén a sokaság:
Fennáll királyi székem,
Országot a sors nékem,
És pálcát szintúgy ad.
A szék a lyány ölében,
Ország borom kelyhében,
S a pálca mirtuszág.*

Káva, 1814. augusztus

TELEPÜLÉSSZERKEZET

Káva településszerkezetében a telekstruktúra és építészeti jelleg alapján kirajzolódik a halmazos jellegű, azaz a zeg-zugos, kacs-karingós utcákra felfűződött Ófalu, illetve a raszteres, viszonylag szabályos szerkezetű Újfalu. A településközpont e két területi egység közé ékelődött be. A belterületet észak-déli irányban egy mélyfekvésű patak völgy osztja két részre, amely még ma is alig beépített, gyepes terület.

A Káva déli-délkeleti területén létrejött **Ófalut** a kis-, illetve nagytelkes, oldalhatáron álló, halmazos jellegű öltő telekstruktúra, valamint a tájjelleghez igazodó szabálytalan utcarendszer jellemzi. Kisméretű telkekkel a Hunyadi Mátyás utca térségében találkozhatunk, míg az 1000 m² feletti teleknagyságok a Bényei és Pándi út között, valamint a József A. utca környezetére jellemzőek.

Az északi részen kialakult **Újfaluban** az utcaszerkezet szabályos, és a raszteres telekstruktúrán oldalhatáron álló, 1000-1500 m²-es telkek jöttek létre.

Káva **településközpontja** a Pándi-Pilisi-Bényei út találkozásánál alakult ki, ahol a főút nyomvonalának töredezettsége és a domborzati viszonyok miatt tagolt, funkcionális centrumot képez. A településrészen a lakótelkek méretei 500-1500 m²-re tehetőek.

ÖRÖKSÉGÜNK

A **Fáy/Kovách-kúriát** a Fáy család építtette 1810-ben klasszicista stílusban, majd 1847-ben Leleszi Kovách Gáspár monori káptalani tisztartó vette meg. Az épület többszöri tulajdonváltást követően jelenleg a Polgármesteri Hivatalnak ad helyet.

A kúria egy szabadon álló, földszintes, kerttel körülvett, kereszt alapú épület. A bejárat csarnok háromtengelyes, üvegezett, két oldalán félköríves klasszicizáló ablakok láthatók, amelyek előtt egy-egy oszlop áll. Az épület hátsó homlokzatán két félköríves ablak, mellette kétoldalt egyenes záródású, dísztelen ablakok találhatóak. Jellemzősége a régi nemesi udvarházakra emlékeztető magas nyeregtető.

12

A **Puky-kúriát**, amely jelenleg a település általános iskolájaként működik, 1830-ban Puky Simon és Márton építtette klasszicista stílusban. A századfordulón dr. Förster Aurél birtokába került, akinek 2700 kötetes könyvtára működött a kúriában.

A műemléképület egy szabadon álló „U” alakú, földszintes kúria. Az udvarán áll a **tanítók fája**, amely az országban egyedülálló módon minden pedagógusnak emléket állít, akik valaha a településen tanítottak, így köszönve meg az odaadó munkájukat. A fán bronz táblákat helyeztek el, amelybe a tanító nevét, a tanításának kezdetét és végét tüntették fel.

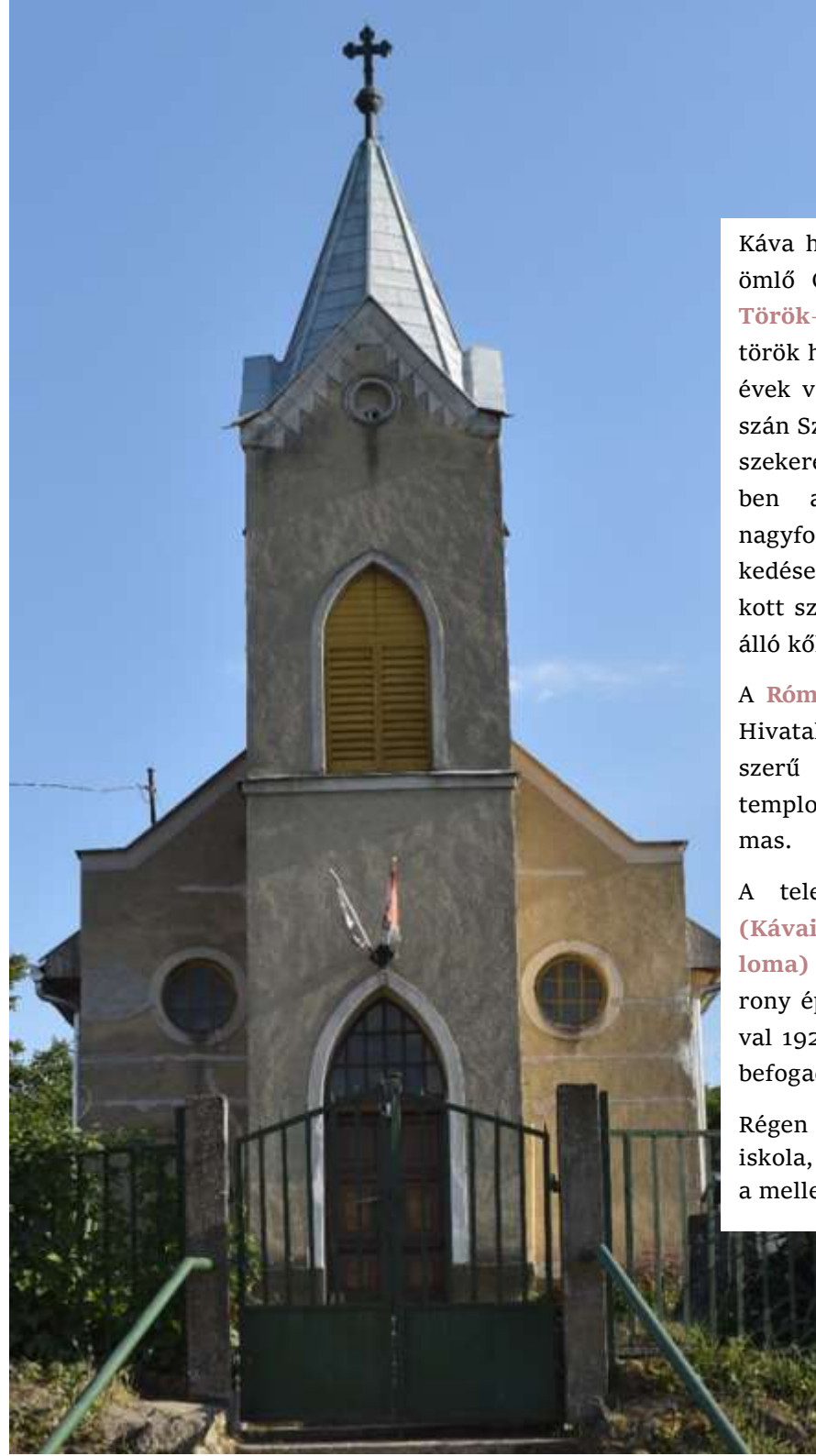
2. Általános iskola épülete

Káva határához közel folyik az Alsó-Tápióba ömlő Gombai-patak, amelyen egy kőhíd, a **Török-híd** áll. Korábban, a XVI. században a török hódításkor itt fahíd létesült. Az 1700-as évek végén a sót a dáciai sóbányákból a Tiszán Szolnokig hajóztatták, onnantól a sóúton szekereken Budára szállították. Abban az időben a fahíd is része volt ennek a nagyforgalmú útnak, amely a forgalom növekedése miatt már nem bírta a sóval megrakott szekerek súlyát. Ekkor építették a ma is álló kőhidat.

A **Római katolikus templom** a Polgármesteri Hivatal közelében épült fel 1926-ban. Az egyszerű kialakítású, egyhajós, egytornyú kis templom körülbelül 60 fő befogadására alkalmas.

A településen egy **Evangélikus templom (Kávai Evangélikus Leánygyülekezet temploma)** is található. 1923-ban egy harangtorony épült, majd ezt toldották meg egy hajóval 1925-ben, így elkészült a körülbelül 70 fő befogadására alkalmas épület.

Régen a templom mellett volt az evangélikus iskola, ma már csak üres helye található meg a mellette lévő telken.

Káva valláshoz kapcsolódó emléke a két **kőkereszt**, amelyek közül az egyik a Pándi és Dózsa György út sarkán, a másik a temetőben áll. A Pándi utcai feszület beton talapzaton nyugszik, rajta Krisztus szobra látható. A talapzatán a következő felirat olvasható: „A Mária évében emeltette Káva katolikus népe 1954”

A településen a katolikus és az evangélikus **temető** egymás mellett helyezkedik el a belterület egyik legmagasabb pontján, a település méretéhez viszonyítva nagy területen. A katolikus részben régi sírkeresztek, sírkövek találhatók, amelyek közül a legnevezetesebb az ún. „**szív alakú sírkő**”. Az evangélikus temetőrészletben sok szépen faragott fejfára bukkanhatunk. Itt nyugsznak Káva szülöttének, Vargha Gyula költőnek szülei is.

A temetőből szép kilátás nyílik a településre.

A kávai településkép fontos eleme a hagyományos népi építészeti elemeket is hordozó környezet. A település épületállománya között mind a mai napig szép számmal találunk karakteres, táji jellegzetességet hordozó épületeket, épületszerkezeti elemeket. Az **alföldi háztípus** még fennmaradt épületei jellemzően a Káva-patak nyugati oldalán (Petőfi, Táncsics, Hunyadi utcáiban) találhatóak. A háztípus jellegzetességei között említendő a fadeszkás oromfal, a nyeregtető, a hatosztatú ablakok és a faoszlopos tornác.

A népi építészet emlékei közül valószínűleg a legrégebbi az 1850-ben épült keskeny tornácos, cseréptetős lakóház. Udvarán faszerkezetű, cseréptetős kerek kút áll.

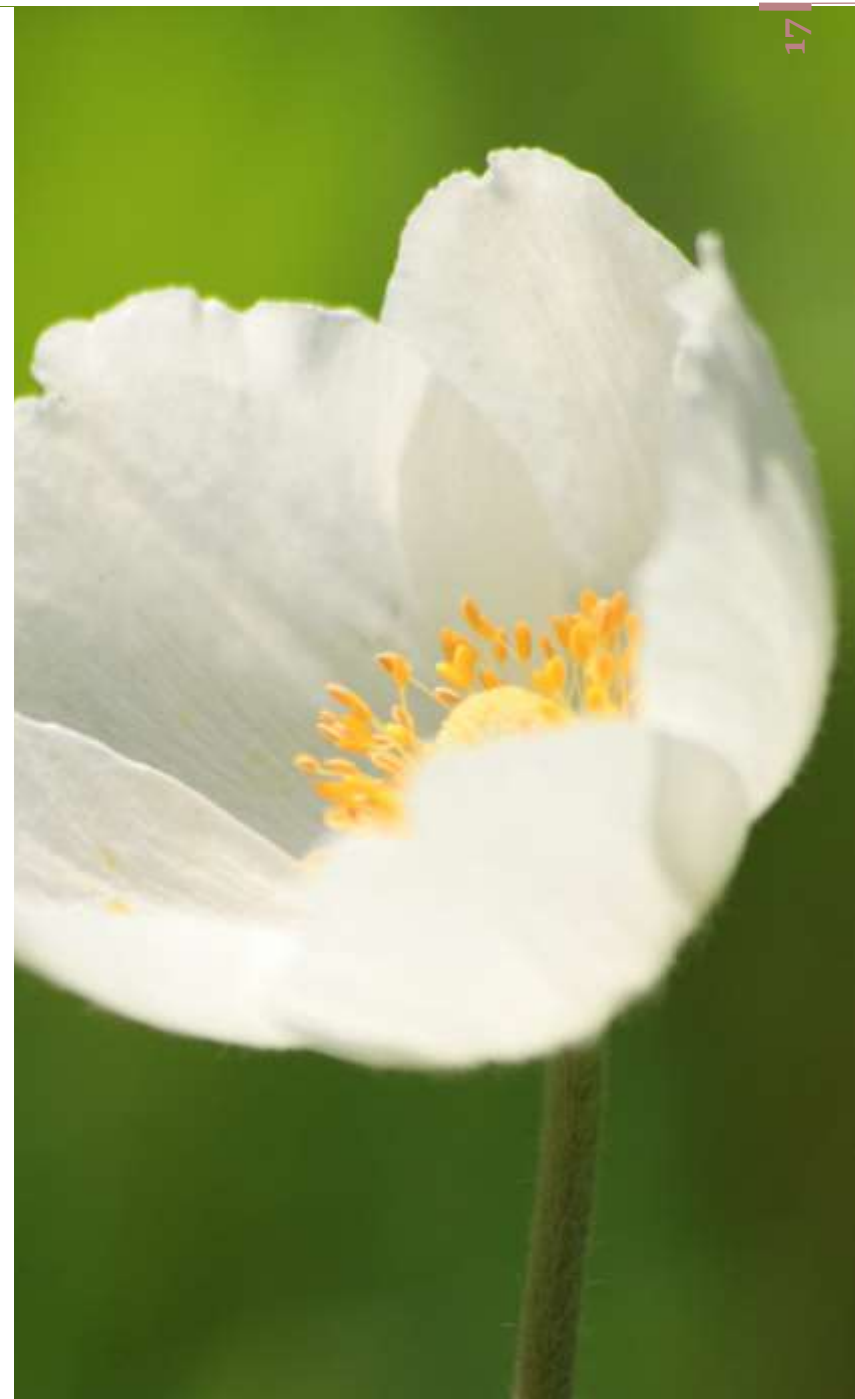
4. Tavaszi hérics

TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

Kávát az ökológiai hálózat övezete, valamint az Alsó-Tápió vidékén Natura 2000 oltalom alatt álló terület is érinti. Egyedi tájérték szempontjából a Hosszú-völgy és a tőle nyugatra húzódó Tökvölgy a táj jellegzetes elemei. Főként kaszálók találhatók itt, amelyeket jellemzően telepített erdők (akác, fenyő, tölgy, nyár) kereteznek. A tájszerkezet és a tájkép szintén meghatározó elemei a löszdombok, amelyekről jó kilátás nyílik a településre. A külterület fennmaradó részén főként szántók találhatók.

A természeti értékek között kiemelt jelentőséggel bíró növény a **tavaszi hérics**, amely Magyarországon védett. Mérgező, de egyben gyógynövény is. Sárga szirmokból álló virágai a szár végén magányosan nyílnak, majd virágzás előrehaladtával megfakulnak. A mezőgazdasági művelés következtében hazánkban lecsökkent a számuk, de néhol – így Káván is – tömegesen jelennek meg.

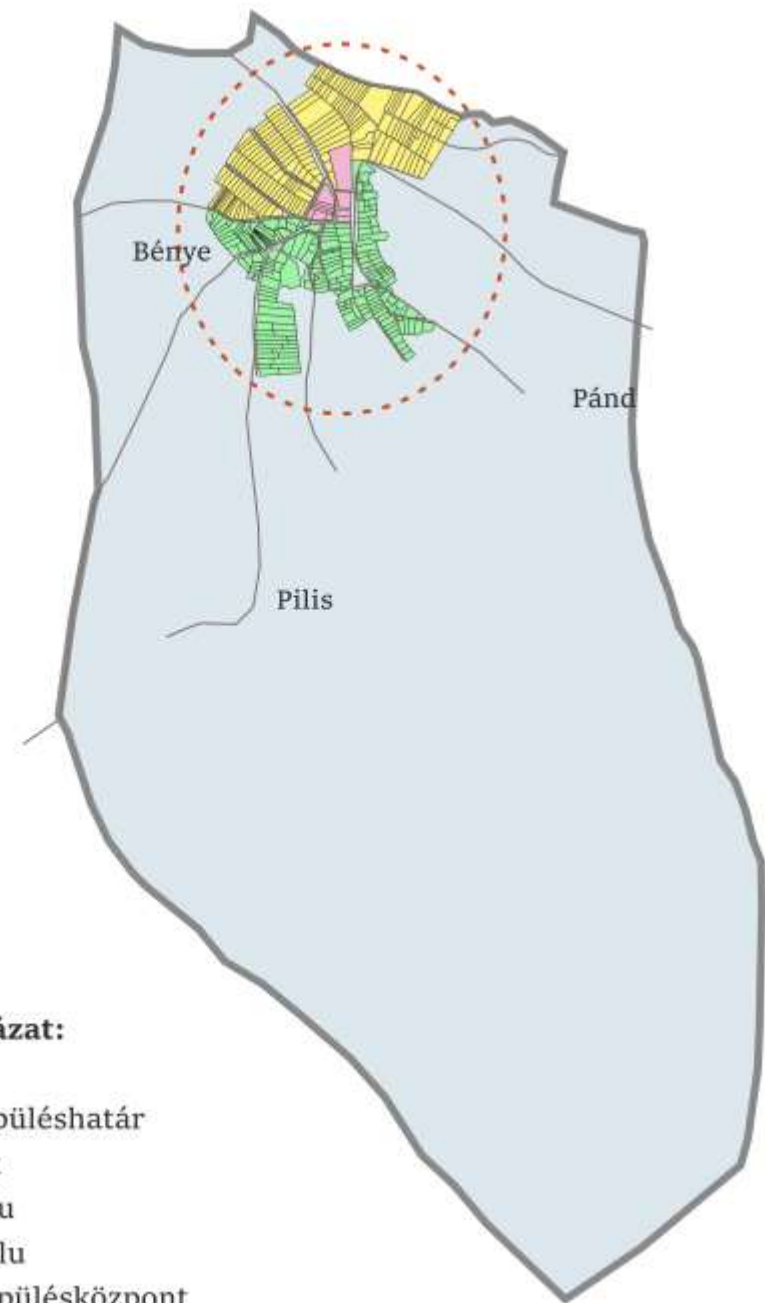
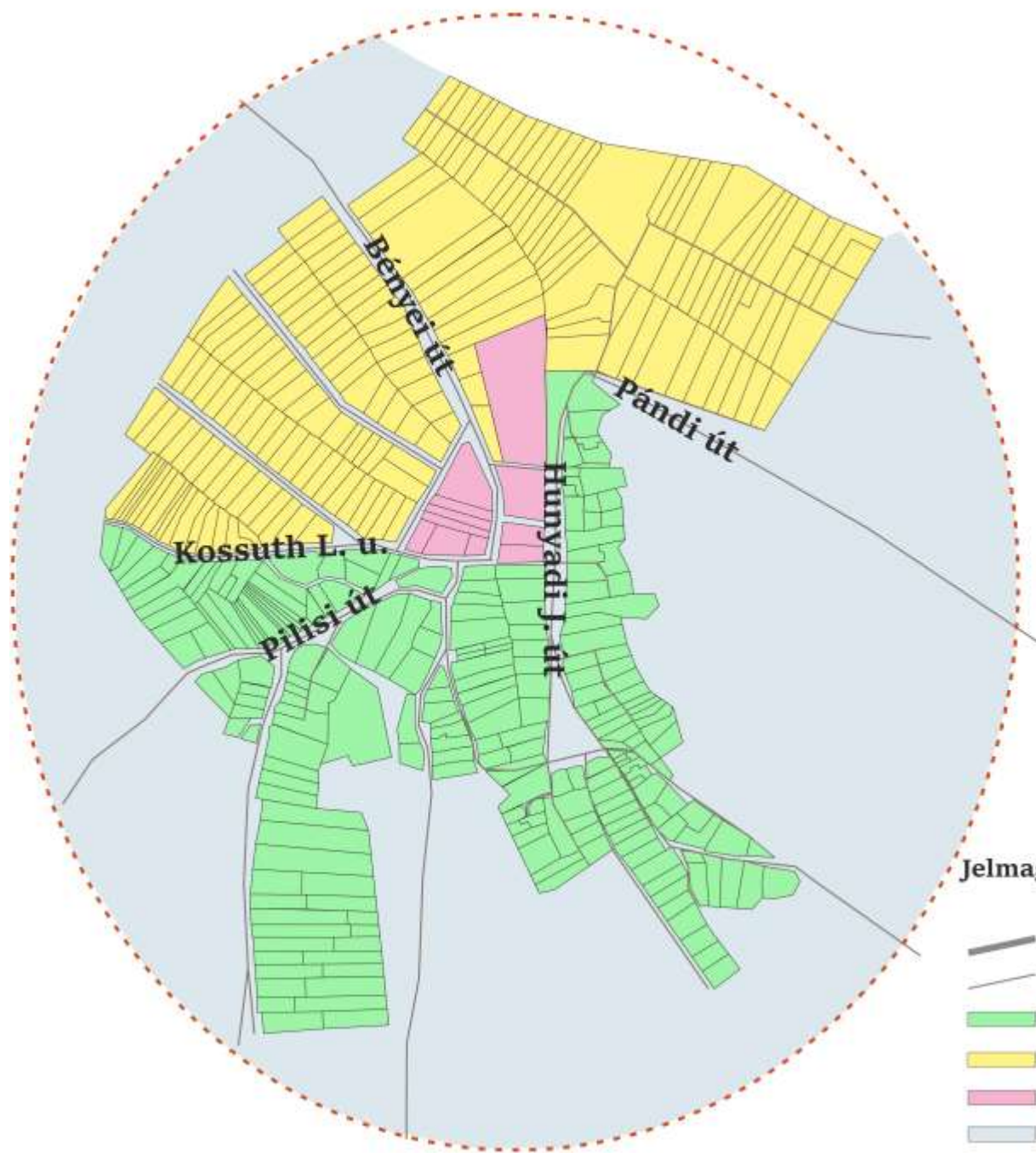
Másik védett növény a település környékén az **erdei szellőrózsa**, amely a tavaszi héricshez hasonlóan mérgező növény, szára hengeres, finom fehér szőröktől molyhos, levelei nyelesek, öt karéjra osztottak. A szár csúcsán az öt hófehér, tojásdad csészelevélből álló virágok magányosan nyílnak. Április-májusban nyílt, napsütötte réteken virágzik.

5. Erdei szellőrózsa

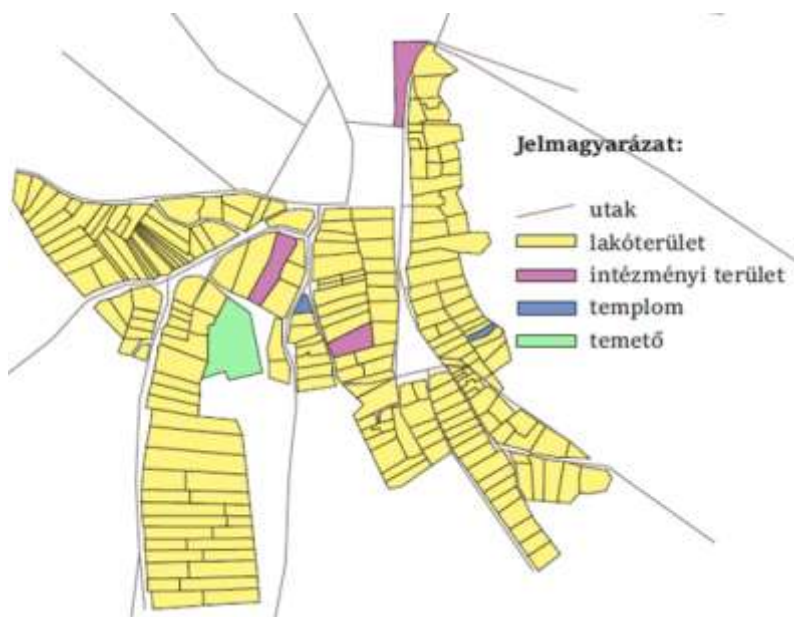
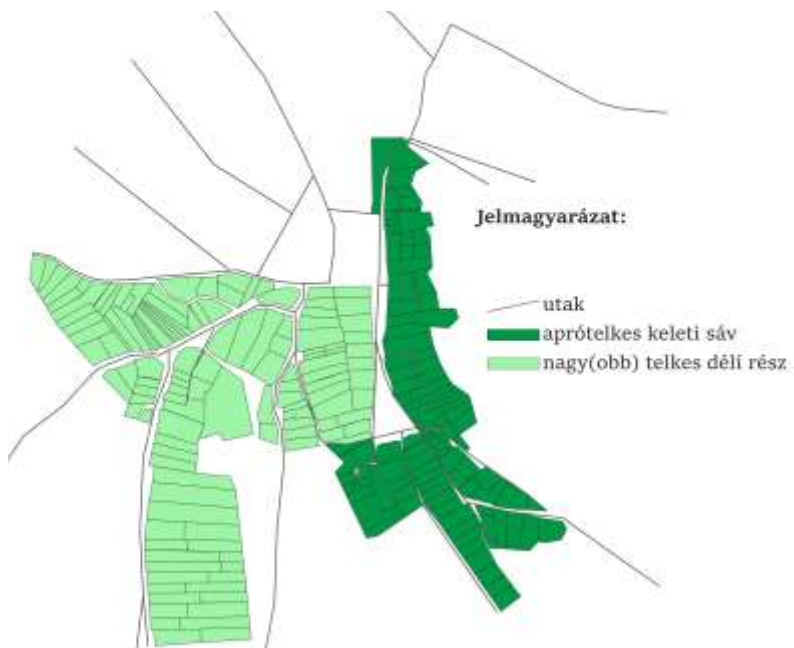

**TELEPÜLÉSKÉPI
SZEMPONTBÓL
MEGHATÁROZÓ
TERÜLETEK**

Jelmagyarázat:

- településhatár
- utak
- Ófalu
- Újfalu
- Településközpont
- Külterület

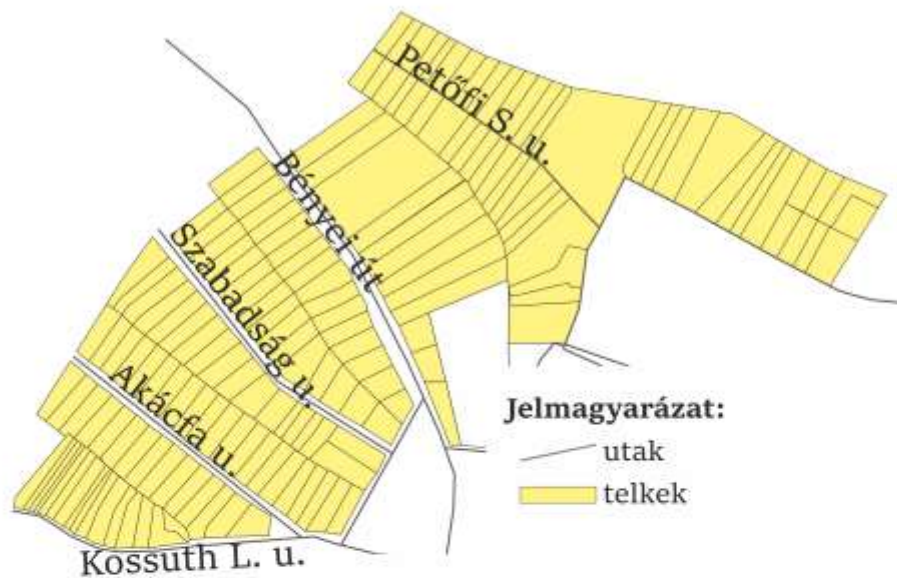
Ófalu a település déli és keleti részeit foglalja magában. Telekstruktúráját tekintve a településrész nem homogén, elkülöníthető az aprótelkes, halmazos jelleget öltő, zeg-zugos utcácskákkal szabdalt keleti sáv, valamint a nagy(obb) telkes, a tájjelleghez igazodó, szabálytalan utcarendszerű déli rész.

A településrész funkcióját tekintve a lakóterületek mellett közintézmények (Polgármesteri Hivatal, óvoda), valamint az egyházi intézmények (katolikus és evangélikus templom), illetve a község temetője is itt kapott helyet.

Ófaluban számos XIX. század végéről - XX. század elejéről származó karakteres épület megtalálható, közülük ágyazottan épültek fel az elmúlt évtizedek lakóépületei. A bokorszerű, jellegzetes sűrűsödéseket az új beépítések sem bontották meg, noha néhány épület állaga avultnak mondható.

Káva északi részén kialakult Újfalú településszerkezete, az utcák vonalvezetése szabályos, amelyet csak a domborzati adottságok törnek meg néhol.

Épületállománya viszonylag új, intenzívebb ki- és átépülése a hetvenes években kezdődött meg. Északon, a Petőfi, Táncsics és Hunyadi utcák mentén ugyanakkor szép számban maradtak fent az alföldi háztípusra jellemző épületek, amelyek helyi védelemre javasoltak.

Az új építések többé-kevésbé illeszkednek Újfalú arculatba, a környezetétől kirívó magasságú, eltérő anyaghasználatú épület nem jellemző a településrészre.

TELEPÜLÉSKÖZPONT

Káva településközpontja a Pándi-Pilisi-Bényei út találkozásánál, a volt kastélypark területén alakult ki. Az itt található általános iskola, Művelődési ház, valamint közpark funkcionális egységet képez.

KÜLTERÜLET

Káva külterületét európai jelentőségű természetvédelmi terület (Natura 2000), az országos ökológiai hálózat magterülete, valamint ökológiai folyosója és tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület is érinti.

Igen értékes területek a löszdombok, amelyeket komplexitásuk miatt a földrajz-tudományi, a biológiai és az esztétikai tájértéket is képeznek. Mivel a löszön kiváló termőképességű talajok alakultak ki, ezért az eredeti vegetáció mára már csak a lejtésviszonyaik miatt szántóföldi művelésre alkalmatlan részeken maradt fenn. Ezek a gyeppel borított löszdombok amellet, hogy ritka növény- és állatfajok élőhelyei, esztétikai, tájképi szempontból is jelentősek. Mivel a dombtetőről szép kilátás is nyílik a környező területekre, kilátópontként is funkcionálnak.

A külterületen csupán a mezőgazdasági művelés alatt álló területeken található néhány épület, azaz a beépítettsége minimális. Hosszú távon továbbra is a természetközeli állapot megőrzése, a kilátás- és rálátásvédelem megóvása az elsődleges feladat.

6. Póka-hegyi kilátópont

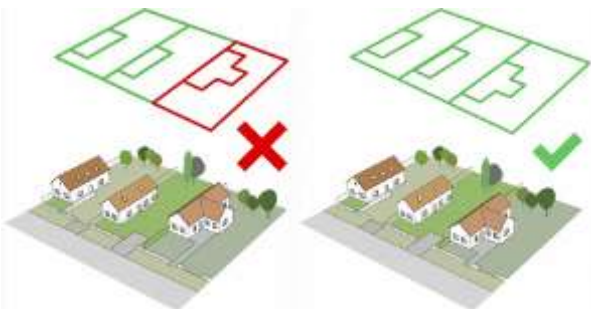

AJÁNLÁSOK

ÓFALU

Az Ófalura a családi házakkal beépített, zöldbe ágyazottan elhelyezett, halmazos településszerkezet a jellemző.

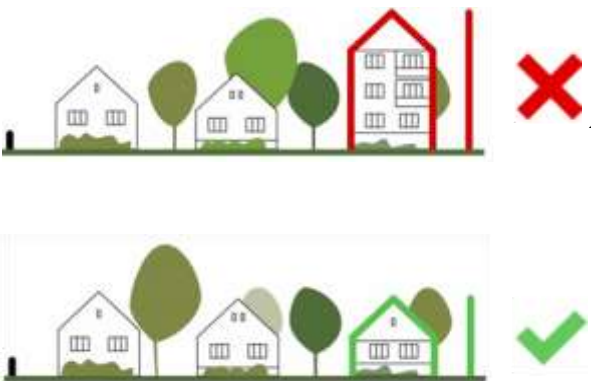
Telepítés

Ófaluban az oldalhatáron álló beépítések a meghatározóak. Új épület építésénél minden esetben a már kialakult utcaképhez illeszkedő beépítési formát javasolt követni.

Magasság

A területen a környezetébe illeszkedő, legfeljebb földszint + tetőtér kialakítású épület épüljön, mert a túl magas házak nem illeszkednek Ófalu településképebe.

Tetőhajlásszög, tetőforma

A területen elsősorban magastetős épületek építhetők, az utcaképhez illeszkedő tetőgerinccel. Tetőtér-beépítés esetén kerülni javasolt a környezettől eltérő, erőteljes tetőformákat, tetőablak-kialakításokat, tetőfelépítményeket.

A tetőfedés anyagaként az égetett agyag vagy betoncserep használata ajánlott.

Anyaghasználat, színek

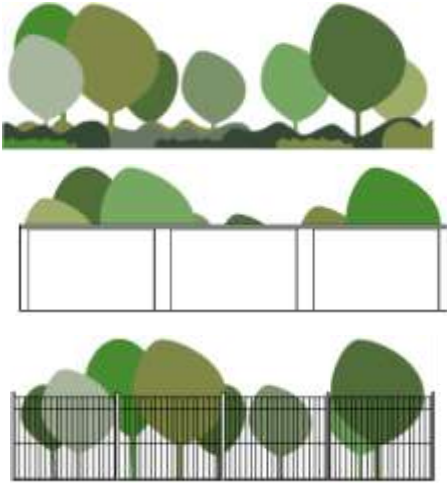
Ófalu épületeinek színvilága változatos, ugyanakkor megfigyelhető az összhang a hasonló anyag- és színhasználat tekintetében. A településen nem javasolt a tetők és homlokzatok feltűnő és környezetéből kirívó színezése, az erős színhasználat (kék, lila, piros, zöld), a rikító színű zsindelek és burkolatok alkalmazása. A homlokzatok színezésénél a környezethez igazodóan a természetes pasztellszíneket javasolt alkalmazni.

Javasolt a hagyományos vakolt homlokzati architektúra alkalmazása. A hagyományos építőanyagok dominanciáját az új építéseknel is biztosítani szükséges.

Kerítés

Ófaluban az utcafronti kerítés lehetőség szerint áttört – első-sorban fa - anyagból létesüljön.

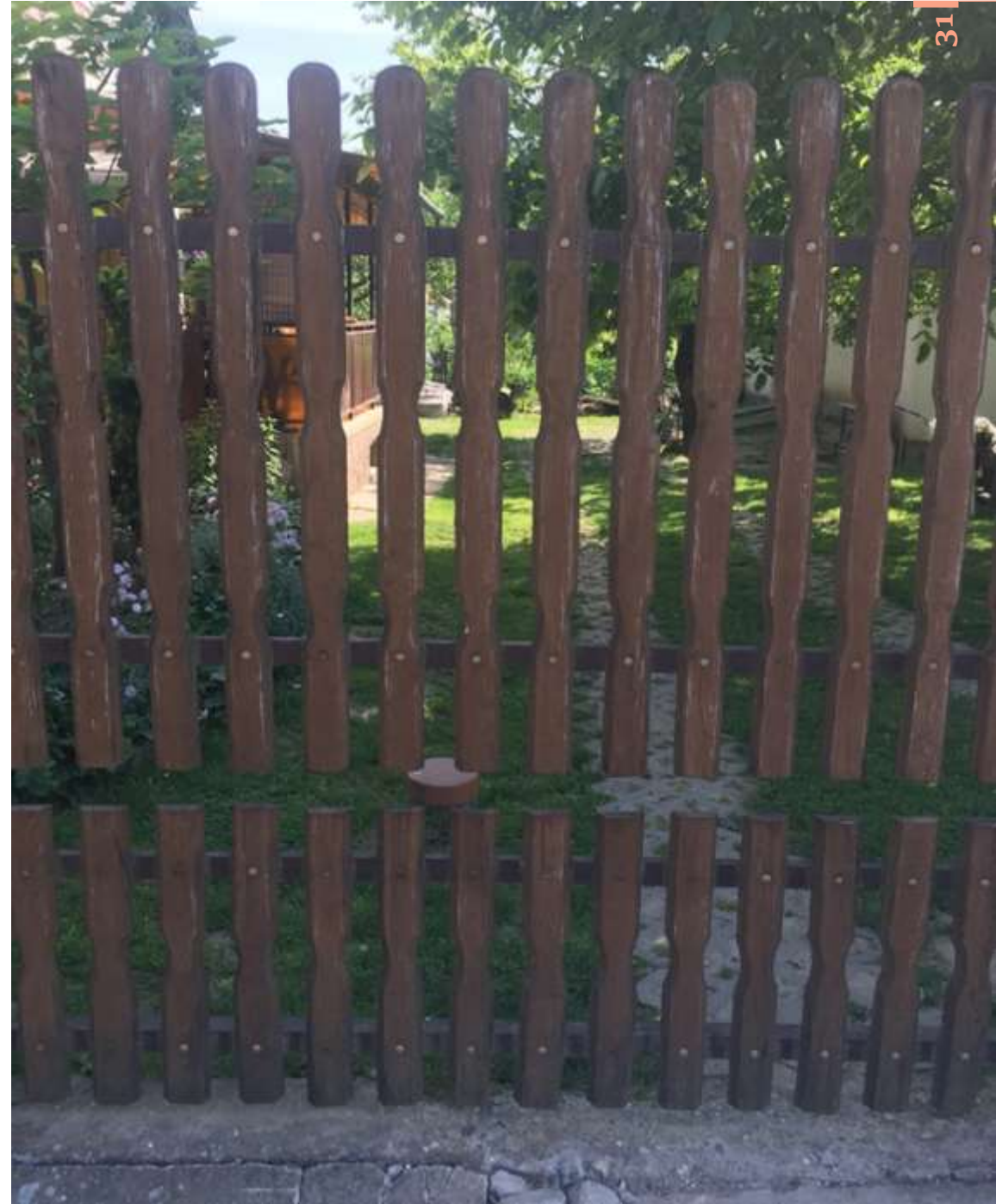
A zög-zugos, bokros település-szerkezet miatt Ófalu keleti sávjában, a még be nem kerített utcai telekhatáron kerítés létesítése nem ajánlott.

Egyéb

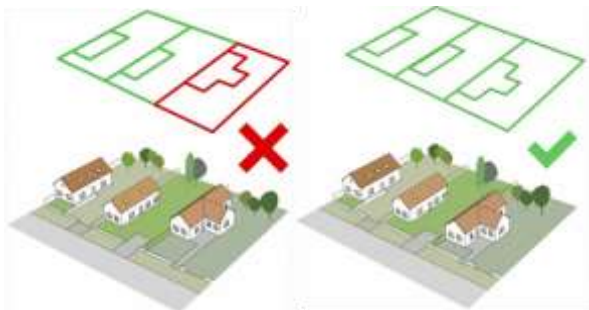
Új (közép-, kiefeszültségű és közvilágítási) villamos energia ellátási hálózat lehetőség szerint csak földkábeles elhelyezéssel épüljön ki.

A tervezett és a rekonstrukcióra kerülő távközlési hálózatokat szintén földkábelbe vagy alépítménybe helyezve földalatti vezetéssel javasolt megépíteni.

Az Újfalu hegyoldalban húzódó szabályos utcaserkezetű, raszteres telekstruktúrájú településrész.

Telepítés

Ófaluban az oldalhatáron álló beépítések a meghatározóak. Új épület építésénél minden esetben a már kialakult utcaképhez illeszkedő beépítési formát ajánlott követni.

Magasság

Káván a házak magassága egységes településképet eredményez. A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló magassággal ajánlott megépülniük, mint környezetük, mert a túl magas házak nem illeszkednek az utcaképbe. A többszintes, tetőteres épület az egységes településképp, a kilátás és rálátás védelme érdekében kerülendő.

Tetőhajlásszög, tetőforma, homlokzat, anyaghasználat

Újfaluban is csak magastetős épületek építése javasolt, az utcaképhez illeszkedő tetőgerinccel. A tetőfedés anyagaként elsősorban az égetett agyag vagy betoncserep használata ajánlott.

A homlokzatok színezésénél a környezethez igazodóan a természetes pasztellszíneket javasolt alkalmazni.

Javasolt a hagyományos vakolt homlokzati architektúra alkalmazása, és a hagyományos építőanyagok dominanciáját az új építésekénél is biztosítani kell.

A településrész épületállománya között szép számmal találunk karakteres, táji jellegzetességet hordozó épületeket, épületszerkezeti elemeket.

Az alföldi háztípus még fennmaradt épületein a fadeszkás oromfal, a nyeregtető, a hatosztatú ablakok és faoszlopos tornác megőrzendő érték.

Újfaluban az utcafronti kerítést csak fából, kőből, téglából, betonelemekből, élsövénnyből, drótfonatból illetve ezen anyagok kombinált felhasználásával ajánlott létesíteni.

Tömör és nem átlátható, vagy nádszövettel való zárás településképi szempontból nem javasolt.

Egyéb

Új (közép-, kifeszültségű és közvilágítási) villamos energia ellátási hálózat lehetőség szerint csak földkábeles elhelyezéssel épüljön ki.

A tervezett és a rekonstrukcióra kerülő távközlési hálózatokat szintén földkábellebe vagy alépítménybe helyezve földalatti vezetéssel javasolt megépíteni.

Káva településközpontja a Pándi-Pilisi-Bényei út találkozásánál, valamint ennek közvetlen környezetében található, amelynek központi elemét a park és a térfalat képező épületek alkotják.

A településközpont térbeli szerkezetének folytonossága a kialakult irányok alapján a jövőben sem sérülhet, így a beépítettségének jellege, léptéke, az építési anyaghasználat a településkép érdekében nem változtatható meg.

A központi parkot egységes koncepció alapján, honos, az ökológiai adottságoknak megfelelő fa- és cserjefajok ültetésével lehet megújítani, fejleszteni.

**JÓ PÉLDÁK:
ÉPÜLETEK,
ÉPÍTÉSZETI
RÉSZLETEK**

Káván a hagyományos paraszti ház alsó részét fehérre meszelték, a felső bedeszkázott részt pedig sötétbarnára pácolták. Az egykori Ágasfás házaknál jellegzetes, hogy az ablak nem középen, hanem aszimmetrikusan helyezkedik el.

Az egységes utcakép jól tükrözi a telkek, házak és utcák viszonyát, ezért új ház építések, vagy meglévő átalakítások az épület tömegalakítása településképi szempontból is kiemelkedő szereppel bír. Felújításnál, korszerűsítésnél is érdemes megtartani a nyílászárók eredeti kiosztását, a vakolat anyagaként pedig a hagyományos homlokzati architektúra alkalmazása javasolt.

Mivel az utcai homlokzat az épület arca, nagyon fontos az utcaképhez illeszkedő szín- és anyaghasználat, valamint a hagyományos arányok megtartása.

TETŐK, KÉMÉNYEK

A tetők, kémények szerves részét képezik az épületnek, így formájukba, anyaghasználatukban, méretükben kell összhangban lenniük. Káván a hagyományos paraszti lakóházak nyeregtetővel készültek, így új épület építésénél vagy meglévő felújításánál is a nyeregtető alkalmazása javasolt.

Az építészeti részletek gazdagítják, díszítik az épületeket és aktívan alakítják az utcaképet is.

A kerítések egyszerre teremtenek kapcsolatot az utcával, ugyanakkor térfalat képezve el is választják az ingatlanokat a közterületektől. A mögöttük húzódó kertek szerves hozzátartozói az épületeknek és utcaképnek.

**JÓ PÉLDÁK: SAJÁTOS
ÉPÍTMÉNYFAJTÁK**

IMPRESSZUM

Készítette:

KÁVA KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA - 2215 Káva, Pilisi utca 1.

Dobrovenszki Norbert – polgármester

Gubán Sándor – kistérségi főépítész

TERRA STÚDIÓ KFT. - 1034 Budapest, Szomolnok utca 14.

Dr. Kukely György, Rácz Andrea, Lukács Kata

Szöveg:

Dobrovenszki Norbert, Gubán Sándor, dr. Kukely György, Rácz Andrea

Forrás: Káva Településrendezési terve és Helyi építési szabályzata. Pestterv, 2005. június

Káva egyedi tájértékeinek katasztere. Rekettye Táj- és Természetkutató Egyesület. Budapest, 2003.

Fényképek:

Lukács Kata, Rácz Andrea

1. Káva, 1881: <http://mapire.eu>
2. Káva Általános Iskola: <http://www.benyekavaiskola.hu/index.php?menu=111>
3. Petőfi út: Káva Településrendezési terve és Helyi építési szabályzata. Pestterv, 2005. június. p. 77.
4. Tavaszi hérics: <http://emf-kryon.blogspot.hu/2013/03/tavaszi-herics.html>
5. Erdei szellőrózsa: <http://szepkepek.hu/az-erdei-szellorozsa-szep-kepeken/>
6. Póka-hegyi kilátópont: Káva egyedi tájértékeinek katasztere
7. Káva légifelvételről: http://www.civertan.hu/legifoto/legifoto.php?page_level=3302/

Építészeti útmutató ábrái:

Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft.

Grafika:

Lukács Kata, Rácz Andrea

